

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Be-reshit

Premsla, Yitshak Itzak ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 568 [1807 oder 1808]

7n

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10084

לה (א) אום דיאועלבע צייט, גינג יהודה פֿאַן זיינען ברירדערן הינאַב: אונד שלוב זיינע צעלטען בייא איינעם מאָן אויז ערלם, דער חירה היים: (ב) יהודה זאָהע דאָוערלבוט דיא טאַכטער איינען קויפֿמאַנו, דער שוע היים

לה א ויהי בערה החוה וירד יהודה מאת אחיו ויט עד איש עדלמי ושמו חירה: וירא שם יהודה בתיאיש כנעני ושמו שוע

רשי

תרגום אונקלוס

לה (א) ויהי בעת ההיא למה נסמכה פרעה זו לכאן והפסיק בפרשתו של יוסף ללמד שהידידותו אחיו מגדולתו כשראו בנרת אביהם אמרו אתה אמרת למכרו או אמרת להשיבו היינו אומעים לך: ווט מאת אחיו: עד איש גדולמי כשאתף עמו: (ב) כנעני תגרא: ויהי

לה ויהו בעהנא הדיא ונתת יהודה טלות אחוהי וקטא עד נקרא עדלמא ושמיח חירה: (ג) וירא מקו יהודה בת-אכר תגרא ושמיח שוע

כאור

לה (א) ויהי בעת ההוא, בסדר שלם (פרק ב') אמרו כי בעת ההיא כשמשע אחר מכירת יוסף, ובעבור שאין מן העת שנמכר עד בוא יעקב עם שנעים נפשות ביתו (שניכיהם טלדו חנרון ושמול בני פרץ בן יהודה מתמר בלתי) רק כ"ב שנים, לבן אמרו הם החשבון הזה, שנה אחת לעיבורו של ער, הגדיל ער שבע שנים ושש אשה, הרי ששנה שנה אחת לער, שנה אחת לאופן שיינס, שנה אחת לשני אלמנה בית אביו, שנה אחת לוירט הימי' ותו' בת שוע, שנה אחת לעבורו של פרץ, הגדיל פרץ' שני' ושש אשה, הרי י"ח (הנאון מו' יעב' עומדן ו'ל מניה סס בפירושו, הרי כ', וכתו הוא לפי החשבון), שנה אחת לחנרון, שנה אחת לחמול, וחנרון וחמול ירדו עמו למכר' על ל, והראב"ע ימאן עלקבל החשבון הזה כי רע בעיניו הלחן הזה לומר שנשאו ער ואופן ופקר בהיותם בניו' ופרץ הוליד בנים תיכף אחר שנה לנשואו, כי אמר שאיננו ראוי להוליד עד שיהי' בן י"ב שנה, ולכן יפרט בעת ההיא, קודם המכרו, וכמוהו משם נסעו הגדגדה וגו', בעת ההיא הגדיל ה' את שבע הלוי וגו' (דברי י"ז וט') , ושבע הלוי נבחר בשנה השנית, ונסעו אל גדגד בשנת הארבעים, ולמה הזכיר הכתוב זאת המעשה במקום הזה, והיה ראוי להיות אחר והמדתם מכרו אתו פרעת יוסף הורד מנריוה, להפריש בין מעשה יוסף בדבר אשת אדוניו (שכנס יצרו כדכתיב וימאן) למעשה אחיו (שהלך אחר יצרו בתמר כדכתיב הכה נא אבוח אליך), אלה דבריו, אבל נס' הישר בוסר ג"כ שנשנת מכירת יוסף לקח יהודה את אשתו, וגם כל השנשים לקחו נשים אחר מכירתו: וירד יהודה, באמרו וירד נראה כי מדותן לעדלם הוא ירידה, והדרש ידוע, והראב"ע כתב כי כתב כי הנא אמד נפון של עולם לדמותו הוא יורד (ומ'ל נראה כיווד כי עיקר הישוב הוא מקו השה לנסון העולם): ווט, מאת אחיו (דע') , ו'ת' אנקלוס ויב"ע, וסטא, כי ויט אהלה (לעיל י"ב ח' ול"ה כ"א), מתרגמים ופרסיה למשכניה, אבל במכלל יופי מפרש ויט איש עדלמי, נטה אהלו עם נאנו עד שהלך לעדלם ונתחבר עם זה האיט: (ב) בה איש כנעני, אמר אנקלוס תגרא כלומר איש סוחר שאל לגור בארץ בסחרתו, ודעתו לומר כי בני יעקב ישתמרו ונשא כנעניות כאשר ניה אביהם ינחיקם אברהם, וכן הזכירו בגמרא בחסכת פסחים (דף כ"ע"א) והיו נשיהם נכרות צמעות ושאינות ומיטקסי בני ישמעאל ובני קטורה ולכך יחד הכתיב על שאלו בן שמעון ושאלו בן

שועי ויקחה ויבא אליה: ונתתה
ותהר בן ויקרא את שמו ער:

הים: הייראטעטע ויא, אונד
וואהנטע אוהר כייא: (ג) ויא
ווארד שוואנגער, געכארד
אייגען וואהן: דען נענטע ער
ער: ויא

ותהר

תרגום אונקלוס

שיע ונקחה ועאל קתה: (ג) ועדיאת יליתת בר וקרא ית שמה ער:

ואדיאח

באור

בן הכנענית (לקמן מ'ו' ושמותו' ט"ו), כי הוא לבדו בהם וגם אם דרשו שהיא דינה שנבעלה
לכנעני, ורבות יט כחלקו בדבר אמרו ר' יהודה אומר תקומית טולדו עם הכנענים וכשאר ר'
בניהם אומר כנעניות היו, ויתכן שלא הקפיד ר' נחמיה בייחוסן שלא נתכוון לא לומר ששאר
בניהם היו כנעני, אבל היו מן הנריס והתושבים הנאים מכל הארצות או עמוניות ומוחביות
ומיתר העמים כי לא נתכוון רק לחלוק על דבי יהודה שלא נשאו אחיותיהם שאחותו מן האם
אמורה לבני נח (הרמב"ן), וגם הרשב"ם מפרש כנעני תגר ואמר כי מננת
כנעני היו נורדים, וכן פי' רש"י, וכן ת"א ויב"ע, והראב"ע אומרים אומרים סוחר כמו כנען
בדור מאזני מרמה (הושע י"ב ב'), ועם תוספת יו"ד ולא יהיה כנעני עוד (זכריה י"ד כ"א),
ועל פיהם תרגם בן המתרגם האשכנזי, ובעבור שהיו יושבי ארץ כנען בעת ההיא ידועי'
ומטרימני' בסחורה, והיו סוחר' את כל הארצות אל איים דבי' בספטיהם, הוואל שם
כנעני על כל תגרי' ונפ' ויחיו יעקב (לקמן כ"ג) כת' רש"י ל' וישאו חתו כנעני, ולא כנעני
מק' טס אל יעשבו במעתי אחד מנביכס לפי שהם מננת כנען, ויהי' זה לפי ששול בן שמעון
הקרא בן הכנענית ואלה בן יהודה היו מננת כנען, ולכן ינשא את כלם, ולפי' שיע כנעני
היה ה', וכן נשמע בספר הישר המודיע שנות כל נשי בני יעקב ויחוסן בפרט, אשר לא
נזכרו בו קרא ולא במדרשי': וכפי הנראה משם היו כל האחים נזכר' נטוואת אחיהם שלא
לשאת אשה מננת כנען, חן מראובן ויהודה, ושמעון לא נשא את הכנענית לאשה, כי
אם להיות שפחה לדינה אשתו, והוליד ממנה את שול לבד, ויתר בניו הוליד מדינה, ויתכן
שלא עבר בזה על טוואת אביו, שלא היתה הקפידא רק על האשה, לא על הפילגש, ולכן
לקח אברהם את קטורה, שהיתה מננת כנען: והכתוב לא זכר דבר מאנשי בני יעקב, ובאר
רק אשת יהודה וכלתו, ונראה לי שהכוונה בזה על יחוס השלאלת הקדושה, שמוצק
אשה מלכות בית דוד ומנחת נדקט שיטא ב"ב, ולפי שבישי משה (שלא הי' רק דוד
דבי מלוי, והיה בנו של קת שהיה מבאי מצרים, וכן נחשון בן עמינדב נשיא
יהודה במדבר הי' רביעי לחברון שהי' מבאי מצרים) היה הדבר מפורסם ששאר יהודה
כנענית, והוליד ממנה בנים, ולא הי' מפורסם שגא אל תמר שאינה כנענית,
כי לא שכן אותה עוד רק בפעם ההיא נפתח עינים על הדרך, כמו שאמר הכתוב
לא יסף עוד לדעתה (לא הוסיף, כדעת רוב המפרשים הפשטנים), לכן נא הכתוב לספר
בארוכה שאשתו הראשונה היתה באמת בת איש כנעני כמפורסם אז, והוליד ממנה ג' בנים,
וב' מהם מתו בלי זרע ובשאר הג', ולא מהם הוא הורע המורד, וכפר שהיתה זקוקה ליבם
ומתנגל הדבר שגא יהודה אליה, ואף שחשבה לזונה, הנה באמת היתה מוטלת עליו על
בני מננות יבוס (כי אז היתה המטה לאחד מקרובי משפחת בעלה כמו שהאריך בזה הרמב"ן),
וכן אמר יהודה בדקה ממני כי על כן לא נתתיה לשלה בני, ר"ל ואל עלי חיוב היבוס,
והולידה ג' בנים נדיקים ע"י מננות היבוס, ואף יהודה לא יסף עוד לדעתה, ומן היבוס הזה
נשאה הושפחה הקדושה מלכות בית דוד שתכונן במהרה ביימיט: (ג) ויקרא את שמו
ער, יהודה קרא את שמו ער מלאן עיררה את גבורתך (מהלים פ"ג), ואשתו קראה שם
הבני אופן ולא ספר הכתוב למה ויתכן שתקם בלדתה כי דרך נשים לקרא שם בניהם על זה
כאם יעקב שקראה שמו יעקב לומר כי ילדתו בענב (ד"ה א' ד' ט'), וגם כן עשתה אם אופן
והוא

ד ותהר עוד ותלד בן ותקרא
את שמו **אונן**: ונתת עוד
ותלד בן ותקרא את שמו **שלה**
ויהיה בכזיב בלדתה אתו:
ויהיה יהודה אשה לער בכורו
ושמה **תמר**: ויהי ער בכור
יהודה רע בעיני יהודה וימתהו

(ד) זיא ווארד אבערמאָהלו
שוואַנגער, אונד געבאָרה
איינען זאָהן: דען געננטע
זיא אונן: (ה) זיא געבאָהר
ווידרום איינען זאָהן, אונד
געננטע איהן שלה: ער וואר
צו כזיב, אלו זיא איהן גע-
באָהר: (ו) יהודה נאָם פֿיר
זיינען אַלטעווען זאָהן איינע
פֿרוי: דיא היס חמר:
(ז) אבער ער יהודה'ן
אַלטעווער זאָהן וואר אין דען
אויגען דען עוויגען מיס-

יהוה שטערבען פֿאַלליג: אונד דער עוויגע לים איהן

תרגום אונקלוס רש"י

(ד) ועדיא את עוד וילדת בר וקרא
יתשמה אונן: (ה) ואשיפת עוד
וילדת בר וקרא יתשמה שלה
והיה בכזיב בלדתה אתה:
(ו) וגסיב יהודה אתתא לער בוכריה
ושמה תמר: (ז) והיה ער בכוריה

(ה) והיה כזיב שם המקום
ואומר אני על שם שפסקה מלדת נקרא
כזיב לשון היו תהי לי כמו חכוב (ירמיה ע"א)
אשר לא יכזבו מימיו (ישעי כ"ה) ואם לא כן
מה בא להודיענו וכנ"ר רחמי ותקרא שם
שלה וט' פסקת: (ז) רע בעיני ה' כרעתו
של

באור

והוא מלשון ויהי העם כמתאכזבים (כמדבר י"א א'), מה יתאונן אדם חי (איכה ג' ל"ט),
כמו בן אוני דרחל (לעיל ל"ה י"ח), ויהודה לא הקפיד לשנות שמו כיעקב אביו (הרמב"ן):
(ה) והקרא את שמו שלה והיה בכזיב בלדתה אתו, כתב רש"י על שפסקה מלדת נקרא
כזיב לשון היו תהי לי כמו חכוב (ירמיה ע"א), אשר לא יכזבו מימיו (ישעי כ"ה י"א),
שם לא כן מה בא להודיענו, ודעת הראב"ע שספר הכתוב אנה נולדו ואמר בלדתה אתו
כמו אמר בלדתה אותם כי במקום אחד נולדו כלם, ור"ע הסודר כתב שקראתו שלה לשון
א תשלה שהוא שם בלתי נאות מפני שהיה זה או בכזיב ותוספתה ככזבה מראות פני אשה
בעת לדתה והוא אם היה שם לא היה מסכים בקריאת שם בלתי נאות עכ"ל: (ו) חמר,
לשון ב"ר אפרים מקטאה תלמודו של רבי מאיר אמר מאוס רבי מאיר תמר בתו של שם
היתה וכתיב ונת חיט כהן וגו' לפיכך הוציאוהו ותשרף עכ"ל, וכן תרגם פה יצ"ע,
וגדולה הפליאה כי שם מת נהיות יעקב בן שמאים שנה והתימה על רש"י שכתב בסוטה
(דף י' ע"א), שמצאת שמים ליעקב כלו שנותיו של שם, כי המעיין בחשבון הכתובים
יראה ששנת כ' ליעקב מת שם, ואף אם כתיב שנשא שם אשה אחרת קודם מותו וילדה לו
את תמר בשנת מותו, עכ"ל היתה לו קרובה לבת שנשים, ואף הסיאה יהודה לבנו שהי' בן
ט"ו או י' שנים, אבל בס' הישר כתוב תמר בת שילם בן שם, ולפ"ז יתכן שעילם חי שם
מאות שנה כאביו (והי' לו חי עדיין לפי החשבון כשיעוין בכתוב), או קרוב להם וילדה
בוקטתו, והיתה לו עדיין דכה בשנים: (ז) רע בעיני ה', כרעתו של אונן משחית ורעו כד'
שלא תתעבר ויכתיש יפיה, (רש"י), והוא מעמלא דיבמות (דף ל"ד ע"ב), וכן סופר נט'

יהוה
אשת
הישר
להודיע
בבית
מתאכל
אונן
אשת
משה
לכ"א
עלך
והנה
אכל
לאשת
בפרשת
לא ת
לחוד
לא הו
ולחייב
ובי"ו
בכזיב
הוא דה
והשאל
שכל
שנה י
אשה ש
על שם
אחיו ה
כשם א
שם המו
אונן ש
תבוא
האדם
היתה
מסודות
לראות

תורה: ח ויאמר יהודה לאונן בא
אל-אשת אחיך ויבם אתה

והקם

שטערבען: (ח) רא שפראך
יהודה צו אונן, וואהנע דער
פרווא דיונען ברודערן ביא,
אונר נים ויא צור ברודער-
עהע: דאמיט

תרגום אונקלוס

ח: (ח) ויאמר יהודה לאונן עול לנת
אשת אחיך ויבם יתה ואקים

רש"י

של אונן משחית ורעו שנא' באונן וימת נס אותו
כמיתתו של ער מיתתו של אונן ולמה היה ער
משחית ורעו כדי שלא תמעבר ויכחיש יוסיה:
והקם

באור

וישב לח, ולשון הרמב"ן לא הזכיר הכתוב פשעו כאשר עשה באחיו אבל אמר כי נחטאו מת
להודיע שלא היה זה בעונש יהודה על מכירת יוסף כי ההגלה עמדה על האכירה ולא הי'
בבית האבות שכול זולתי זה שהיה רע בעיני השם כי זרע נדיקים יבורך ועל כן הי' יעקב
מתאבל על בנו ימים רבים ויוואן להתנחם שהיה הדבר בעיניו ענש גדול לו מלבד אהבתו
אותו עכ"ל: (ח) ויבם אתה, הרמב"ן כת' טעמו אשר אשתה יבמה הראה היבום והזכיר
א אשת אחיך עכ"ל, כוונתו כי יבם הוא שם עצם פרטי לאחי בעל האשה, והוא הנקרא בל'
משנה גיטו, ולכן יקשה לדעתו לשון ויבם, כי כבר הוא יבם להגם בהיות אחיו נחיים,
לכ"א כי פירושו הראה לה אשתה יבם" לה מלא שהיה אחיך חי, וזה בעצת החיוב המוטל
עליך להקים זרע לאחיך והיינו שתאנה, והנה לפי דעתו נגזר פעל יבם מן השם יבם,
והנה אף שגראה שגם הרד"ק בפרשים הסכים עמו בזה, מ"מ לא כן דעתי,
אבל אמר אני כי אחי בעל האשה לא נמנא לו שם פרטי בל' מקרא וכן לא נמנא שם פרטי
לאשת אחיו, רק אחי בעלה נקרא אחי אשה, ואשת אחי האיש נקרא' אשת אחיו, ולכן
בפרשת העריות נאמר ערות אשת אחיך לא תגלה (ויקרא י"ח י"ו), ולא נאמר ערות יבמיך
לא תגלה, רק חז"ל בלשון המשנה קראו לו שם חדש, גיטה, ולה גיטתו, כי בל' מקרא
לחוד ולשון חכמים לחוד, אבל שם יבם הוא שם תאר ונגזר מן הפעל יבם, והפעל הזה
לא הונח רק על לקיחת אשת אחיו שמת בלא בניו, לאשה, ואלו י"ט לו תאר יבם
ולהיבאת (עם שלא נמנא הנפרד משם זה לנקבה במקר', כי נמנא במקר' ג' פעמי' יבמתו,
ובי"ט פעמים יבמתך, כולם בתי"ו דגושה, ואם הי' הנפרד יבטה היתה התי"ו רפוי'
בכניסו כמו מן צרקה, צרקותו, ומן ברקה, ברבתו), ולא הונח להם התאר
הזה רק במקום ששייכו כשמת אחיו בלא בניו, והיינו כשמת אחיו בלא בניו,
והואל השם יבמת גם א נשי שני אחים שמתו בלא בניו, שנקראו כן על שם בעליהן
שכל אחד מהם" היו ראוי ליבם אשת אחיו לפי שמת אחיו בלא בניו, ולכן נאמר הנה
שנה יבמתך וגו' שובי אחרי יבמתך (רות א' ע"ו), והתאר הזה יש לו גם קודם היבום
אשר שמת אחיו בלא בניו, בעבור היבום שחל עליו: והקם זרע לאחיו, הכן יקרא
על שם המת, לשון רש"י, ואין זה אמת כי בנכות התורה נאמר גם כן יקום על שם
אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל (דברים כ"ה ו'), ואין היבום מכוון לקרא לבנו
כשם אחיו המת ואמר בכעו וגם את רות המואבית אשת מחלן קניתי לי לאשה להקים
שם המת על נחלתו ולא יכרת שם המת מעם אחיו ומשער מקומו (רות ד' י'), ותקראנה
אותו עובד לא מחלן, ועוד שאמר וידע אונן כי לא לו יהיה הזרע ומה הרעה אשר
תבוא עליו עד כי השחית זרעו מפניה אם יקרא שם בנו כשם אחיו המת ור"ב בני
האדם מתאווים לעשות כן ולא אמר הכתוב ויאמר אונן אבל אמר וידע אונן כי לא לו
יהיה הזרע כי ידיעה ברורה היתה לו בזה שלא יהיה לו הזרע, אבל הענין סוד גדול
ועודות התורה בתולדת האדם וכבר הוא לעיני רואים אשר נתן להם השם עינים
לראות ואזנים לשמוע והיו הפכעים הקדמונים קודם התורה יודעים כי יש תועלת

דאמיט דוא דיינעם ברודער
 נאכקאממען פערשאפט :
 (ט) נון וואסטע אונן , דאס
 דוא נאכקאממען ניכט איהם
 געהארען ווירדען : ווען ער
 אלוץ זיינע ברודערן פרויאן
 בייאואהנטע , פערדערנטע
 ער ען צור ערדע , אום
 זיינעם ברודער קיינע נאך-
 קאממען צו געבען : (י) וואו
 ער טראגט , וואר אין דען
 אויגען רען עוויגען טיטעלליג : דארום לים ער אויך איהן שטערבען : (יא) יהודה
 שפראך צו זיינער

והקם זרע לאהיד : ט וידע אונן
 כי לא לו יהיה הורע והיה אם
 באאל אשת אחיו ושחת ארצה
 לבתי נתן זרע לאחיו : י וידע
 בעיני יהוה אשר עשה וימת גם
 אתו : יא ויאמר יהודה לתמר

כלתו
 שוויגערטאפטער

רושי

תרגום אונקלוס

(ח) והקם זרע הכן יקרא ע"ש המה :
 (ט) ושחת ארצה דש מפנים וזרה מבחוץ :
 וְאָקִים זְרַעָא לְאַחֵיהּ : (ט) וידע אונן
 אַרְי לֹא עַל־שְׂטִיָּה סְתָקְרִי זְרַעָא וְהָיָה
 בְּדַ עֲלִיל לְוֹת אֵתָת אַחֵיהּ וּמְחַבֵּל
 אֶרְצָהָ עַל־זְרַעָא בְּדִיל־לֹא־לְקַטָּא זְרַעָא לְאַחֵיהּ : (י) וּבְאִישׁ קָדָם יי
 דִּי עָבַד וְאִשִּׁית אָף יְתִיה : (יא) וַאֲמַר יְהוּדָה לְתַמָּר
 כלתיה

באור

גדולה כיצום האם והוא הראוי להיות קודם בו ואחריו הקרוב במשפחה כי כל שאר
 הקרוב אליו משפחתו אשר הוא יורש כחלה יגיע ממנו תועלת והיו טובים לישא אשת
 האם האם או האב או הקרוב מן המשפחה ולא היו יודעים אם היה העונה קרוב
 לפני יהודה , ובכ"ר אמרו כי יהודה התחיל במנות יבוס תחלה כי כאשר קבל הסוד
 מאבותיו נודעו להקיס אותו וכאשר באתה התורה ואמרה אשת קנת הקרובים רנה
 הקב"ה להחיר איסור אשת האב מפני היבוס ולא רנה שידחה מפני איסור אשת אחיו
 האב והבן יולתם כי באת הרגל הדבר ותועלת קרונה ולא בהם כמו שהזכרתי והנה
 נחשב לאכזריות גדולה באם כאשר לא יחסך ליבוס וקוראים אותו בית חלק הנעל כי
 עתה חלק אהם וראוי הוא שתעשה הטובה הזאת במליכת הנעל וסכני ישראל הקדמונים
 מדעתם הענין הנכבד הזה הנהיגו לפנים בישראל לעשות המעשה הזה בכל יומי
 הנחלה באותם שלא יהיה בהם איסור השאר וקראו אותו גאולה וזהו ענין נעו ושעם
 נעמי והשכנות והמשכיל יבין . (הרמב"ן) : (ט) כי לא לו יהיה הורע , ת"א אלו לא
 על שמה מתקרי זרעא , וכ"ת יב"ע והוותרגס האשכנזי : אם בא , כאשר בא : ושחת , זרעו
 ארצה כמו שתרגס אונקלוס ומחבל אורחיה על זרעא , וכ"ת יב"ע , ואמרו חז"ל נב"ר אפי'
 דש מפנים וזרה מבחוץ : נתן זרע , חטף קטן , שכל תיבת מלאכות (ר"ל חלם) שטעיה
 באות אחרונה ותיבה הסמוכה לה טעמה באות ראשונה הרי הם במקף והמלאכות נהפך לחטף
 קטן , וכן ארך אפים וגדל חסד (מהל"ק קמ"ה ח') , ואם שלג אלה לא יעשה לה (שליש כ"א י"א) ,
 אבל את שלג הערים (במדבר ל"ה י"ד) , מלאכות הוא . (הרמב"ם) , ומלת נתן היא עקר
 הכא ע"ד השלמים , וימנהג הפרש הזה שלא יבא בו המקוה בשלמות רק בבואו מחובר אל הסל
 כמו נתן חתן לו (דברים ע"ו י') , אבל בבואו לבדו דרכו לבוא במסרון שתי הקביות כמו לא
 פספף תת כסה לך (לעיל ד' י"ב) : (יא) שבי , לשון האמתה ועכבה כמו ישים רבים מפני
 הנשע

וישב לה

תרגום אשכנזי הפו

בִּלְתוֹ שָׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית־אָבִיךָ
עַד־יִגְדַּל שְׁלַח בְּנִי כִּי אָמַר בְּךָ
יָמוּת גַּם־הוּא כְּאָחִיו וְתִלְךָ תִּמְוֹר
וְתִשָּׁב בֵּית אָבִיךָ: יֵן וְיִרְבּוּ
הַיָּמִים וְתָמַת בֵּת־שׁוּעַ אִשְׁת־
יְהוּדָה וַיִּנָּחֶם יְהוּדָה וַיַּעַל עַל־
גְּזוּי צֵאָנוּ הוּא וְחִירָה רַעְהוּ
הַעֲדַלְטִי

שוויגערטאָכטער: חמר,
בלייבע אָלו וויטווע אין דיינע
פֿאַטערן הויז, כיו מין זאָהן
שלה ערוואַכסען זיין ווירר,
דען ער דאָכטע זיך, ער
קאָננטע אויך שטערבען,
וויא זיינע ברודער: חמר
גינג, אונד בליב אין איהרען
פֿאַטערן הויז: (יב) עו פֿער־
פֿלאַסען פֿילע טאַגע, דאָ
שטאַרב דיא טאָכטער דען
שוע, יהודה'ז ווייב: אָלו
יהודה געטראָזטעט וואַרד,
ער אונד זיין פֿריינד חירה,
נאָך

גינג ער הינויף צו דען שעררן ויינען קליינען פֿיהו, דער ערלטיטער,

תרגום אונקלוס

רש"י

בִּלְתִּיהָ תָבִי אֶרְטָלָא בֵּית־אָבִיךָ עַד
דְּיִרְבִּי שְׁלַח בְּרִי אָבִי אֶמַר דְּקָטָא יְטוּת
אָף הוּא כְּאָחִיו וְאִזְלַת תִּמְוֹר וַיִּתִּיבַת
בֵּית אָבוּקָא: (יב) וְסָגִיאָו יוֹסִיאָ וְקִיַּתַּת
בֵּת שׁוּעַ אִתְּתִי יְהוּדָה וְאִתְּנַחֶם יְהוּדָה וְקִלִּיק אֶל־גְּזוּי עֲנִיָּה הוּא וְחִירָה רַחֲמִיָּה
עַד וְלִמְטָא

(יא) כִּי אָמַר גִּזְוִי כְּלוּמַר דּוּמָה הִיא אִתְּתִי
בְּקָשׁ שְׁלַח הִיא בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׁיאָהּ לוֹ: כִּי אָמַר פֶּן
יָמוּת * מִחֻקֵּי הִיא וּ שְׁמִיטוֹ אֲנָשִׁיָּה *
(יב) וַיַּעַל עַל גְּזוּי צֵאָנוּ * וַיַּעַל תְּמַנְתָּה לַעֲמוּד
עַל
בֵּית שׁוּעַ אִתְּתִי יְהוּדָה וְאִתְּנַחֶם יְהוּדָה וְקִלִּיק אֶל־גְּזוּי עֲנִיָּה הוּא וְחִירָה רַחֲמִיָּה
עַד וְלִמְטָא

באור

(הושע ג' ג'), כְּלוּמַר הַמְתִּיבִי בְּאֶלְמָנָה: בֵּית אָבִיךָ, זֶה בְּחֶסְרוֹן בֵּית הַשְּׁמוּעַ, עֲנִיָּה בְּבֵית
אָבִיךָ כְּמוֹ הַמְתִּיבִי בֵּית ה' (עַל־כֵּיּוֹם ב' י"ח ט"ו), וְלִשָּׁן הַרְמַבָּן וְשַׁעַם שָׁבִי אֶלְמָנָה בֵּית אָבִיךָ
שְׂתִיבָה אֶלְמָנָה עַד שֶׁ עַד יִגְדַּל שְׁלַח רַמּוֹ לֵה הַתְּאֵבִילִי וְלִבְשֵׁי בְגָדֵי אֲבָל וְאֵל תְּסוּכִי שִׁמּוֹן כְּאִשָּׁה
תְּנִיבָת שֶׁק עַל זֶעֱבֵל כְּשִׁרְיָה עַד שֶׁ יִגְדַּל שְׁלַח וַיִּבְסֵם אֹתָךְ כִּי כֵן הִמְנַחֵג בְּמִתְיַבְמַת כִּי הִינְחֵא' וְחִפְסֵא'
לְהַנְשֵׂא לְאִישׁ זֶה לִבְשַׁת בְּגָדֵי אֲבָל יָמִים מַעֲט כִּפִּי הִמְנַחֵג וּמִתְנַחֲמַת וְלִבְשַׁת שְׂנִים, וְתַכְסֵם בְּנַעֲיָף
וְתַתְּעַלֵּף עַד שֶׁתִּנְשֵׂא לְאִישׁ * (הַרְמַבָּן): כִּי אָמַר גִּזְוִי, כְּלוּמַר הִיא דּוּמָה אִתְּתִי בְּקָשׁ שְׁלַח הִיא
בְּדַעְתּוֹ לְהַשִּׁיאָהּ לוֹ כִּי אָמַר פֶּן יָמוּת גַּם הוּא כְּאָחִיו כִּי נִשְׁחַקָת הִיא וּ שְׁמִיטוֹ אֲנָשִׁיָּה לִשָּׁן רַש"י,
וְלִדַעַת הַרְמַבָּן וְל' יָדַע יְהוּדָה שֶׁאֵין עַל תְּמַר אִשֵּׁם כֻּלָּל, כִּי רַחֲמֵי הוּא זֶעֱבִיבֵי שְׁלַח שְׁמַע יְהוּדָה
כִּי בְּנִי חֲטָאוּ לֵה' וַיִּשְׁלַחֵם בִּיד־פֶּשַׁעַם, וְכַת' שֶׁהִנְכֹּחַן שְׁהִיָּה שְׁלַח רַחֲמֵי לִיבֵם, אֲבָל לֹא רַחֵם אֲבִי
שִׁיבֵי אִתְּתִי וְשׁוּדְטוֹ נַעַר פֶּן יִקְטָא בֵּה כְּאָחִיו אֲשֶׁר עִמּוֹ בְּנַעֲוִירָהֵם כִּי נַעֲרִים הִיוּ אֵין לְאֶחָד מֵהֶם
שְׂתִיבָת עֲשָׂרָה שָׁנָה וְכֹאֲשֶׁר יִגְדַּל וַיִּשְׁמַע לְמוֹסְרֵי אֲבִיו אִזּו יִתְנַכֵּה לוֹ לְאִשָּׁה וְכֹאֲשֶׁר הִוְתִּיבָה יָמִים רַבִּים
וְרַחֲמֵהּ כִּי גִדַּל שְׁלַח זֶעֱבִיבָה וְהוּא עוֹדְטוֹ נַעַר לְאֲבִיו כִּי אֵין לוֹ עֲשָׂר שָׁנִים וְהִיא מִמְתִּין לוֹ עַד אִזּו
וְהִרְהֵר תְּמַר בְּרוּב תְּאִוְתָה לְהוֹלִיד מִזְרַע הַקֹּדֶשׁ וְעֲשָׂתָה הַמַּעֲשֶׂה הַזֶּה עִבְלָל, וְכֵן פִּי ר' ע סְטֵרְטוֹ:
עַל גְּזוּי, פִּי אֵל גְּזוּי כְּמוֹ וְתַתְּפַלֵּל עַל ה' (שְׁמוּאֵל א' ח' י'), וַיִּלְךְ אֶלְקָנָה הַרְמוּתָה עַל
בֵּיתוֹ (שֶׁם ב' י"א), וְדוּמִיָּהֵם רַבִּים, כֵּן פִּי הַרְמַבָּן, וְלִפִּי דַעְתִּי יְהִי בְּאִוְרוֹ בְּחֶסְרוֹן
מֵלֶה, וְעֲנִיָּה וַיַּעַל לַעֲמוּד עַל גְּזוּי צֵאָנוּ, וְדַרְךְ הַכְּתוּב לְמוֹר כֵּן עַל הַאֲדוּן הַמַּעֲנִיָּה עַל
יְטַעֲבוּ אִזּו עַל הַמְּוִנָה עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ וַיִּאֲמַר זֶעֱבֵל לְנַעֲרוֹ הַנֶּכֶד עַל הַקּוֹבְדִים (רוֹת ב' ה')
וְכֵן פִּי רַש"י וְח' וַיַּעַל תְּמַנְתָּה לַעֲמוּד עַל גְּזוּי צֵאָנוּ עִבְלָל: וְלִשָּׁן הַרְמַבָּן וַיַּעַל עַל
גְּזוּי צֵאָנוּ, הִיא עוֹלָה שֶׁם תְּמוּד לְהַתְּנַקֵּס שִׁשִּׁים לְכוּצָאָן וַיִּשְׁכַּח דִּישׁוֹ וְהוּנַד לְתַמְוֹר כִּי הוּא
עוֹלָה

נאך חמנה : (יג) דיזעו וואָרר
 דער חסר אַנגעוואַנט , מאַן
 שפראַך : דיין שוויגערפֿאַטער
 ריווט הינויף נאָך חמנה , ויין
 קליינע פֿיה צו שעערען :
 (יד) ראַ לענטע זיא איהרע
 וויטוענקליידער אַב , בע-
 דעקטע זיך מיט איינעם
 שליוער , פֿערהיללטע זיך ,
 אונד ועטצטע זיך אַן דער
 אַפֿענטלעכע העערשטראַזע ,
 וועלכע אויף דעם וועגע נאָך
 חמנה איזט : דען זיא זאָהע ,
 ראַם שלה ערוואַלען וואָר ,

העדלמי תמנתה : יוניגד לתמר
 לאמר הנה חמך עליה תמנתה
 רגו צאנו : יד והסר בגדי
 אלמנותה מעליה ותבס בצעיה
 ותתעלף ותשב בפתח עינים
 אשר על דרך תמנתה כי
 ראתה כי יגדל שלה והיא לא

נתנה
 געגעכען

אונד זיא איהם ניכט צור פֿרויא

רש"י

תרגום אונקלוס

על נחזי כאו : (יג) עולה תמנתה * ובשמשן
 הוא אומר וירד שמשן תמנתה (שופטים י"ד)
 בשטע ההר היתה יושבת עולים לה מכאן
 וירדים לה מכאן : (יד) ותתעלף * כסתה
 פניה שלא יכיר בה : ותשן בפתח עינים *
 בפתחת עינים , בפרשת דרכים שעל דרך
 תמנתה * ורבותי דרשו בפתחו של אנרהס
 אכית שכל העינים מנפות לראותו : כיראתה
 כי גדל שלה וגו' לפיכך הסקירה עמה אלל
 יחודה

עדולטאָה לתמנת : (יג) ואתחנא
 לתמר לטימר הא חמוך סליק
 לתמנת לטנו עניה : (יד) ואעדראת
 לכושן ארקלותה טינה ואתבסיאת
 בעיפא ואתקנת ויתוכת בפרשות
 עינין דיעל אורח תמנת ארי חותארי
 רבה שלה והיא לא אתיהיבת

כאור

עולה עם בכל יום תמיד וארנה לו באלה הימים או שהיה יחודה גדול בארץ והיו מתקנים
 לו עם לעשות משה בעת הגיזה כמשה העלך והיו העניים הולכים עם והוגד להם טרם
 עלותו עכ"ל : (יג) עלה חמנה , ובשמשן הוא אומר וירד שמשן תמנתה (שופטים
 י"ד א') , ויש מרז"ל שאמרו שני עדים היו שמשן תמנת * ויש מהם שאמרו שדא תמנת
 היא דאתי עכאי גיסא עלייה דאתי עכאי גיסא ירדה , לפי שהיתה יושבת בשטע ההר
 עולין לה מכאן וירדין לה מכאן , וכן פי' רש"י פה : (יד) וחבס , פעל יונא וטעמו
 ותבס ראה : בצעיה , הוא כסוי על הראש וירד על הפנים : ותתעלף , ענין העטוף
 והכסוי , וכסתה פניה שלא יכירנה יהודה : בפתח עינים , כשער של פרשת דרכים
 שהכל עובדים ונראים לעינים דרך שם , והומברו שם עיר טועה , שהרי כתוב לפנינו
 היא בעינים ואילו היה שם עיר היה לו לומר בעינים הני' תחטף (ר"ל טוח) , שלא מנינו
 שיאמר בבית אל בירוסו בירושלים * (הרשב"ם) , ואין זאת דחיה גמורה כי
 מעטים נמצאו גם שנת הערים כפתח העירה על הידיעה או כה"ל
 הידיעה עמה כמו אכני העי (יהושע ו') , בקרקר (שופטים ח') , ויש דוד בחרשה
 (שמואל א' כ"ג י"ח) כה"ל הרד"ק במכילת (ד' קטן דף מ"ט ע"א) (ובלל
 כדעת הר"ה פנ"ה תיבת האותיות י"ז שלא רצה נבי' הידיעה על שם העיר ואמר שהסתחן הם
 לסוף העומר , וברח וזרות הזה ל' ורות אחר , כי על הענהג לל תהי' השתנות התנועות
 מואל לפתח או לקטן כ"ל כאס"ף , ואין בעלת

וישב לה

תרגום אשכנזי רפח

בַּתְּנַה לֹו לְאִשָּׁה: טו וַיִּרְאֶה יְהוָה
וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פְּנֵיהָ:
טז וַיֵּט אֵלֶיהָ אֶל-הַדֶּרֶךְ וַיֹּאמֶר
הֲבֵה־נָא אָבוֹא אֵלֶיךָ כִּי לֹא
יָדַע כִּי כָלְתוּ הוּא וְהֵאמֵר מֹה-
תִּתֶן-לִי כִּי תָבוֹא אֵלַי: יז וַיֹּאמֶר
אָנֹכִי אֲשַׁלַּח גְּדֵי-עֵינַי מִן-הַצֵּאֵן

געגעבן וואָרדען: (טו) יהודה
ערבליקטע זיא, אונד הילטע
זיא פֿיר איינע הורע: דען זיא
ראַטטע איהר געזיכט בע-
דעקט: (טז) ער לענקטע צו
איהר הין אין דען וועג, אונד
שפראך, ערלויבע, דאָס איך
דיר בייאוו־הגע, דען ער
וואוסטע ניכט, דאָס זיא זיינע
שנוהר זיא: זיא שפראך,
וואָז וויללזט דוא מיר געבען,
ווען דוא מיר בייאוו־הנט?
(יז) ער שפראך, איך ווילל-
זיא

ותאמר
איינען ציגענבאך פֿאן דער העערדע זענדען:

תרגום אונקלוס

רש"י

אֲתִיחִיבֶת לִיה לְאִתִּי: (טו) וְחֹזָא
יְהוּדָה וְחִשְׁבָהּ בְּנִפְקָת בְּרֵא אַרְי
כְּסִימָת אֶפְקָא: (טז) וּסְמָא לִוְתָה
לְאוֹרְחָא וְאָמַר חֲבִי קָעוּ אַעַל לְוְתִיךְ
אַרְי לֹא יָדַע אַרְי בְּלִתִּיה הִיא וְאָמַרְתָּ
מֹה-תִתֶן-לִי אַרְי תִּיעוֹל לְוְתִי:
(יז) וְאָמַר אָנָּא אֲשַׁלַּח גְּדֵיֵא בְר עֵינֵי
טַרְעֵנָא וְאָמַרְתָּ

יהודה שהיתה מתאזה להעמיד מוטו בניס:
(טו) ויחשבה לזונה לפי שיושנת בפרשת
דרכים: כי כסתה פניה ולא יכול לראותה
ולחכירה, ומדרש רבותי כי כסתה פניה
כשהיתה נבית חמיה היתה ננועה לפיכך לא
חשדה: (טז) ויט אליה אל הדרך מדרך שהיה
בה נטה אל הדרך אשר היא בה ובלשון לעז
דשטור"מיר בל"א (אויזלענקן): הנה נא
הכיני ענמך ודעתך לכך כל לשון הנה לשון
הזמנה הוא חן ממקום שיש לתרגם בלשון
כתיב ואף אותן של הזמנה קרובה ללשון כתיבה
הס

באור

במלות הכ"ל חס"ק, עכ"ז פירושו נכון הוא במלות פתח עינים, וכן פי' רש"י והרד"ק, והראב"ע
פי' שם מקום ו"ח כי שני מעיינות מים היו בדרך ויש להם כדמות פתח מושם יעבור יהודה באבנו
אמקומו, אבל אנקלוס ויב' עוהמתרגם האשכנזי תרגמו כפי' רש"י והרשב"ם: כי ראה כי
גדל שלה וגו', לפיכך הפקירה ענמה אבל יהודה שהיתה מתאזה להעמיד מוטו בניס,
(רש"י), וידעה שראוי לו ליבנה אם לא ירנה שבנו ייבנה: (טו) ויחשבה לזונה,
לפי שיושנת בפרשת דרכים, כי דרך הזונה ליטב בפתח עינים כדכתיב וישנה לפתח ביתה
על כסא מרמי קרת לקרא לעברי דרך וגו' (משלי ט' י"ד וט"ו) וכו', ויאמר כי כסתה פניה
ולא הכירה, והנכון עוד לפי הפשט שיאמר שחשבה לזונה בעבור שתכסה הפנים כי אחרי כן
אמר כי לא ידע כי כלתו היא, והטעם כי דרך הזונה לשנת בפתח עינים משולפת הנעיף
מכסה קנת השער וקנת הפנים ומסקרת נעינים ושפתים ומגלה הגרון והטואר כי בעבור
שתעז פניה ותאמר לו ותחזק בו ונסקה לו תכסה קנת הפנים ועוד כי הקדשות היושבות
על דרך בעבור שתזננה גם עם הקרובים מכסינה פניהן וכן יעשו הקדשים גם היום בארצותם
וכאזכר לעיר לא נודעו: (הרמב"ן): (יז) ויט אליה אל הדרך, מדרך שהיה בה נטה
אל הדרך אשר היא בה ובלשון לעז דשטור"מיר: (רש"י), ובל"א (אויזלענקן): הבה
נא, הכיני ענמך ודעתך לכך, כל לשון הנה לשון הזמנה הוא חן ממקום שיש לתרגמו
בלשון

והאמר להם היתן ערבון עד
שלחך: יח ויאמר מה הערבון
אשר אתן לך והאמר התמך
ופתילך ומטף אשר בידך ויהי

ויהא אנטווארטע , ווען דווא
פלאגד געבען וויללום , ביד
דווא וענדעוט : (יח) ער
שפראך , וואו פיר איין
פלאגד ואלל איד דיר געבען ?
ויהא אנטווארטעטע , ריינען
פעטשאפטרינג , דייין סוך ,
אונד רען שטאב , רען דווא

אין דער האנד האוט : ער גאב ער

איהר

רש"י

תרגום אונקלוס

ואקטרות אים תתן כשבוניא עד דתשלח
(יח) ואקטר מה כשבוניא דאקטר לך
ואקטרות עיזאקתך ושוישויפקך וחוקרך די
בידה ויהב

הס : (יו) ערבון . משכון : (יח) חותמך
ופתילך . עוקתך וואסיך טבעת שאתה חותם
בה ושאלתך שאתה מתכסה בה : ותהר לי .
גבורי' כיוצא בו נדיקים כיוצא בו :
הקדשה .

באור

בלשון כתיבה ואף אותן של החמשה קרובים ללשון נתינה הם . (רש"י) , וכבר בארתי היטב
ענין הפרש הזה בס' עליס למרות' בפסוק הנה נתחכמה לו (שמו' א'י) , ובפסוק הנה נלכנה
(לעיל י"א ג') , ובפרשה זו בפסוק ועתה לבו ונהרגוהו (לעיל ל"ז כ') : (יז) אם חתן
ערבון , או אחרתה : ערבון , משכון : ער שלחך , רפי שתשלח שותף להניח הגדי , וגם
זה רגיל לומר לשון רפי בשליחות דורות כדכתיב מנחה היא שמוה (לעיל ל"ב י"ט) , הנה שלחתי
הגדי הזה (להלן בפרשה) . (הרשב"ם) , ור"ל כי שרש שלח כשיבוא בנכנין הקל מורה על
השליחות שיבנה מורה להשיב דבר , ובאורו בל"א (ועגן או שיקן) , וענין השליחות הוא קל כי
לא ילחמו להיות עם עד שלם , חס אינו שייך רק באדם , אבל כשיבוא בנכנין פעל מורה על
כבודות השליחות , דהיינו שישלמו מעל פניו ולא ירבה לראותו עוד , כמו
עביתו (דברים כ"ד א') , ובאורו בל"א (פרשיקן) , ולכן בשליחות העורב והיונה מן המינה
כאמר ושלח בנכנין הכנר , כי לא היתה הכוונה שם שיצו , ויאמר גם על ענין הטיה , כמו
וישלחו את רבקה אחתם (לעיל כ"ד כ"ט) , שהיא שליחות שאין בה חזרה , בל"א
(בגל"טן) , וכן בשליחות דורות ומנחה , כמ"ש אבכי אשלח נדי עיני , ומלת שלחך היא מקום
מבנין הקל עם כתיב הטובח , וראוי לומר עד שלחך , לכן מפרש שלחך השליח המביא הגדי ,
שליח' בחזרה , ואח"כ אמר שבוניא כיוצא בזה .
מנחה הוא שמוה , הנה שלחתי הגדי הזה , שאין לפרש על מביא הדורון , וכונתו כי כלל
זה לא כאמר על הדקדוק , רק על הרוב , ויש מעטים היוצאים מזה : (יח) חתמך ופתילך ,
פוקתך וואסיך טבעת שאתה חותם בה ושאלתך שאתה מתכסה בה , לשון רש"י , והכר'ך
בשרשים שרש חתם כתבכי הוא הטבעת שאתה חותם בה , וענין הפרש הזה הוא ענין סנייה
ולפי שהחומס הוא סוגר הספר נקרא קו וכן הקשירות שיצאה אדם על הדברים להסתירם
כחילו הוא סוגר הדבר שאין בו עוד , וכן אמרו במשנה השתת והחומס בתורה עבך
לפניה ולאחריה , ולפיכך נקראת כתיבת העדים בספר סתימה כמו שאמרו עד שיאמר
לסוסר ויכתוב ולעדים ויחתשו וזולת זה הרכה לפי שהעדים הם השלמות השער וסגירתו
שאיין אחריהם דבר עב"ל , ובשרש פתל כתב אשר אין כוונת פתיל (במודבר י"ט ט"ו) ,
פירוש חתיכת בגד קטנה , ודומה לו בדברי המשנה פתילת הבגד שקפלה ולא הבהנה ,
וכמוהו לפי דעתי חתמך ופתילך , ר"ל אדרשו לו הנכנין שעל ראשו , וכן דעת החתומים
שקראם

לְהוֹיבֵא אֶל־הַיְהוּדִים לֹא יִשְׁתַּקֵּם
וְהָרַד וְתִסַּר צְעִיפָה מֵעֲלֵיהָ
וְהַלְבַּשׁ בְּגָדֵי אֱלֻמְנוּתָהּ :
כִּי־שָׁלַח יְהוָה אֶת־גְּדֵי הָעוֹיִם
בְּיַד רַעְיוֹ הָעַדְלָמִי לְקַחַת
דְּעַרבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה וְלֹא
מִצֵּאתָהּ : כֹּה וַיִּשְׁאַר אֶת־אֲנָשֵׁי
מִקָּמָה לֵאמֹר אִיהִ הַקְּדֻשָּׁה
הוּא בְּעֵינַיִם עַל־הַדָּרָךְ וַיֹּאמְרוּ
לֹא־הִיְתָה בָּהּ קְדֻשָּׁה : כִּי וַיִּשְׁבֹּ

איהר, וואָהנטע איהר בייא ,
אונד זיא וואָרד פֿאַן איהם
שוואַנגער : (ט) זיא מאַכטע
זיך אויף, גינג דאָפֿאַן, לענטע
איהרען של־יאר אַב : אונד
צאָג ווידער איהרע וויטווען.
קל־יידער אָן : (כ) יהודה
שיקטע דען ציגענבאָק דורך
זיינען פֿריינד, דען עדלמיר,
דאָן פֿפֿאַנגר פֿאַן דער האַנד
דער פֿרויאַ אַכצוהאַלען : עה
פֿאַנד זיא אַבער ניכט :
(כא) ער פֿראַגטע דיא לייטע
איהרער שטאָרט, אונד
שפראַך, וואָ איזט דיא בייא־
של־אַפֿרין? זיא זאָס זאָנט
אַס אַפֿענטליכען פֿלאַטצע,
אַס וועגע: זיא אַנטוואַרטע־
אל

מען, אין ריזער געגענד וואָר קיינע בייאשלאַפֿרין: (כב) ער קעהרטע צו

חרגום אונקלוס

רש"י

לֵה וְעָל לְנֹתָה וְעָרִיאת לִיה : (כא) הקדשה מקודשת ומזומנת לזנות :
(כ"ג) נקמת ואולת ואעריאת עיפה
מִיָּגָה וּלְבִישֵׁת לְבוּשֵׁי אֲרֻלּוֹתָהּ : (כ) וַיִּשְׁרַד יְהוָה יִתְדַגְּדֵי אֶת־בְּרַעְיוֹ בְּיַד
רַחֲמִיָּה עֲדוּלִטָּאָה לְמַסַּב מִשְׁבוּנָא מִיָּדָא דְאַתְתָּא וְקָא אִשְׁכַּחָהּ : (כ"ד) וַיִּשְׁאִיל
יְתֻדָּאנְשֵׁי אֶתְרָה לְטִיטֵר אֵן מְקַדְשָׁתָא הִיא בְּעֵינַיִן עַל־אֲוֶרְחָא וְאָטְרוּ לִית
הָבָא מְקַדְשָׁתָא : (כ"ה) וְתַב
לֹת

באור

מתרגם שוסיך, ותרגום וילט פניו באדרתו (מלכים א' י"ט י"ג), בשוסיפיה, ותרגום
המקלות והמעטפות (ישעי' ג' כ"ב), כתובים ושוסיפיה וכו' עכ"ל, וכתב הרמב"ן ז"ל
שהם סודרים קטנים יעשו בהם הראש ויפרשו אותם הנכבדים על המגנשות והפאריס אשר
על ראשם חוה המונהג עדנו היום בארצות המזרח, ויתכן עוד כי היה ליהודה קותם
כנורת ארוה או נורה אשרת ידועה בששלים והיו בידו פתילים שבהם כנורה ההיא לתיזר
בה והמטה היה בידו כמחטע שליט וטוגש כעטין שכתוב מטה עו שנט למשול (יחזקאל י"ט
י"ד), וכתוב לא יסור שנט מיהודה (לקמן מ"ט י'), ואלה נתן בידה עכ"ל, והרשב"ם
ז"ל פ' ופתיל אור, וכת' שלשה כלים הללו מזומני' לתת כי אינן מלגוש : (כא) הקדשה,
מקודשת ומזומנת לזנות לכל באיה כדכתוב וגם קדש היה נחרץ (מלכים א' י"ד כ"ד), לא
תהיה קדשה מזנות ישראל (דברים כ"ג י"ק) : היא בעינינו, הרגילה ליטש בעינינו על
סודק : לא היחה בזה, בזה המקום, וכן נמשעוזה (לעיל ל"ז י"ג) : (כב) חקח לה,
מעבב

צויהודה צוריק אונד שפראך ,
 איך האכע וייה ניכט גע-
 פונדען : אונד ריא שטארט-
 לייטע האכען אויך געוואנט ,
 אין דיזער געגענד וואר קיינע
 בייאשלאפֿרין : (כג) יהודה
 שפראך , וייה מאג עז ריין
 גערומען , וויר קאנגמען צו
 שאנדען ווערדען : ויהע ! אויך
 האכע דען ציגענבאק גע-
 שיקט , רוא אכער האזט ויא
 ניכט געפֿונדען : (כד) אלץ
 בייא נאהע דרייא מאנאטע
 פֿארבייא ווארען , ווארד דעם
 יהודה אנגעוואנט , דיינע
 שוויגערטאכטער חמר האט

אל יהודה ויאמר לא מצאתיה
 וגם אנשי המקום אמרו לא
 היתה בזה קדשה : כג ויאמר
 יהודה תקה לה פונהיה לבו
 הנה שלחתי הגדי הזה ואתה
 לא מצאתה : כד ויהי כמשלש
 חדשים ויגר ליהודה לאמר
 ונתת תמר בלתיך וגם הנה

הנה
 ויאמר יהודה ויאמר לא מצאתיה
 וגם אנשי המקום אמרו לא
 היתה בזה קדשה : כג ויאמר
 יהודה תקה לה פונהיה לבו
 הנה שלחתי הגדי הזה ואתה
 לא מצאתה : כד ויהי כמשלש
 חדשים ויגר ליהודה לאמר
 ונתת תמר בלתיך וגם הנה

רשי

תרגום אונקלוס

(כג) תקח לה יייה שלה מה שניד : פן
 כהיה לבח אס תקנא עוד יתפרס הדבר
 ויהי גכאי כי מה עלי לעשו עוד לאמת דברי :
 הנה שלחתי הגדי הזה ולמי שדמה יהודה
 את לבו בגדי עזים שהטביל כתנת יוסף כדעו
 רשוהו גם היא בגדי עזים : (כד) כמשלש
 חדשים רובו של ראשון ורובו של אחרון
 ואמנעי שלם ולשון כמשלש חדשים כהשתלש
 החדשים כש ומשלת מנות (אסתר ט') י
 משלת ידם וכן תרגם אונקלוס כתלמות
 ירמי

לות יהודה ואמר לא אשכחתה ואני
 אנשי אתרא אמרו ליה חכא מקדשקא
 (כג) ואמר יהודה תסבלה דילקא נתי
 לחוד הא שקרית נדיא רחין ואת לא
 אשכחתה : (כד) ויהוה כתלמות
 ירמיא ואתשנה ליהודה קמישי
 ויצאת תמר בלתיך ואני הא טעמיא
 מונותא

באור

תעכב לענמה הערבון שנידה : פן נהיה לבו , אס תקנא עוד יתפרסם הדבר ויהי
 גכאי בדבר לחור אחר הקדשות : הנה שלחתי הגדי הזה , כלומר עשיתי מה שהנעשתי
 לה ומה עלי לעשות עוד : (כד) כמשלש , רשי פי לשון כמשלש חדשים כהשתלש החדשים
 (ר"ל קדוה למקור) , כש ומשלת מנות (אסתר ט' י"ט וכ"ב) , ומשלת ידם (ישעי' י"ח י"ד) ,
 וכן ת"א כתלמות ירמיא (ר"ל ולא תרגם כתלת ירמין , אבל יצ"ע תרגם ויהי בזמן תלת
 ירמין) , ואמרו כג"ר רובו של ראשון ורובו של אחרון ואמנעי שלם , כי הכרת העובר היא
 במקדש השלישי להריונה , והכ"ף כמשלש הוא לדעת רש"י ככ"ף הנאה על המקור העורה על
 הזמן לפעמים , ולדעת הרד"ק כמשלש (ד' קטן דף רכ"ז ע"א ורכ"ו ע"ב) הוא שם העומר
 כמשקל כזב"ר , וכל עיר טב"ח"ז (מלכים ב' ג' י"ט) , וענינו כש כמשלש חדשים , והכ"ף
 כ"ף האמנות ור"ל למשל חדשים כ"כ כפי שחיל (א'
 כ"ה ל"ח) , והנבון כש שכתב כמשלש (ד' קטן דף רכ"ז ע"ב) שהיא כ"ף השיעור והקדוה
 כש כש מלות חלף (שמות י"ב ל"ו) , כלומר שערס (רות ב' י"ז) , ועוד כי אין השיעור

הרה לזנונים ויאמר יהודה
הוציאורה ותשרף: כה הוה
מוצאת והיא שלחה אל חמיה
לאמר לאיש אשר אלה לו

אנכי

שוואנגער ווארדען : יהודה
שפראך , פיהרט זיא הינוי ,
דאס זיא פערברענט ווערדע :
(כה) זיא ווירד אויזגעפיהרט ,
דאטטע אבער צו איהרעם
שוויגערפאטער געשיקט ,
אונד זאגען לאסען , דעם
יעניגען מאן בין

תרגום אונקלוס

רש"י

מזנותא ואמר יהודה אפקוקא
ותתקד : (כה) היא מיתפקא והיא
שלחת לות חמיהא למימר לגבר
די איזין דיליה

ירמיה : הרה : שם דבר מעוברת כמו
אשה הרה וכמו ברה כחמה :
ותשרף : אמר אפרים מקאסא משום ר'
מאיר בתו של שם היתה שהוא כהן לפיכך
דנוה בשדיפה : (כה) היא מוצאת : לישרף :
והיא שלחה אל חמיה : לא רצתה להלביץ פניו
ולומר

באור

או הינוי והמספר מדוקדק ומזומאם רק קרוב לו וכן מתרגם כל"א : הרה , שם דבר
מעוברת כמו אשה הרה (שעות כל"א כ"ב) , וכמו ברה כחמה (ש"ה ו' י') * (רש"י) , וכ"כ
הרד"ק בשרשים שרש הרה שהוא שם תאר : לזנונים , שרשו זנה , והוא שם המקרה בלשון
רבים ולא כמנא היסוד ממנו רק במשקל אחר , זנות , או תזנות , והתירו או הו"ו בהם
תעורת ה"ה למ"ד הפעל , או שנפלה הה"א כדרכה , והו"ו והתירו טוספות כדרך
מיתוספו בשמי' כמו בלכות , גבהות אדם (ישעי' ב' י"א) , ובשם זנונים תהיה המ"ו
תחת התירו , או
זנונים , כ"כ הרד"ק בשרשים שרשו זנה , ולפי דבריו האחרונים תהי' הו"ו במקום ה"ה למ"ד
הפעל כמו הו"ד ה"ה בעלת הניני , ולדעתי יהי' שרש השם הזה זנן , ויהי' בענין הזנות ב'
שרשים כרדפים זנה , חזן , ויהי' זנונים במשקל זקונים , נעורים , בתולים : ויאמר יהודה
הוציאורה ותשרף , אמר אפרים מקאסא תלמידו של רבי מאיר משום רבי מאיר תמר בתו
של שם היתה שהוא כהן לפיכך דנוה בשדיפה , זה כתב רש"י ולא פירשו , ואני לא ידעתי הדין
הזה שנת כהן אינה חייבת שריפה אלא בזנות עם ויקת הנעל ארוסה או נשואה כמו שפירש
בגמרא בסנהדרין , אבל נת כהן שזמרת יבם שזמרת אינה צמיחה כלל וזין בת ישראל וזין בת
כהן אינה אלא בלאו גרידא , ואם תאמר שהיה היבום נהג בנני נח והיא להם בכלל אשת איש
או הרה שלהם זו היא מיתתם והלאה הם אומרים שיהודה התחיל בזנות יבום תחלה וכן בגמרת
בסנהדרין מוכיח שאין יבמה בבני נח חייבת כלל , ונראה לי שהיה יהודה קצין שטר ומושל בארץ
הכלה אשר תזנה עליו איננה כדוגית כמשפט שאר האנשים אך כמבזה את המלכות ועל כן כתוב
ויאמר יהודה הוציאורה ותשרף כי באו לפניו לעשות זה ככל אשר יצוה והוא חייב אותה מיתה
למעלת המלכות ושפט אותה כמתללת את אביה לכבוד כהונתו לא שיהיה דין הדיוטות כן , ועל
דרך הפשט יתכן שהיה מנהגם כנהוג היום במקב' ארצות ספרד שהאשה אשר תזנה תחת אישה
מוסרין אותה לנעלה והוא דן אותה למיתה או לחיים כרצונו והנה הית' מיועדת לשלה בנו והיא
להם כאשת איש בנימוסיהם : (המשב'ן) : (כה) הוא מוצאת , להשרף , והי' ראוי להיות
מוצאת , ובעבור זאת הגרן מוצאת כמו בודיעת זאת (ישעי' ב' ה') , רק שמשפט
האל"ף להיות נחב ואל"ף
ה"ע : והיא שלחה אל חמיה , לא רצתה להלביץ פניו ולומר ממך אני מעוברת , אלא
לאיש

בין איך שוואנגער, וועלכעם
דיזע דינגע געהאָרען: זיין
שפראך פֿערנער, ערקענגע
דאך, וועם דיזער פעטשאַפֿט-
רינג, דיזעו טוך אונד
דיזער שטאַב געהאָרען!
(ט) יהודה ערקאָנטע עו,
אונד שפראך, זיין איזט
גערעכטער אַלו איך, ווייל
איך זיא מיינעם זאָהגע שלה

אנכי הרה והאמר הכר נא למי
הזחתמות והפתילים והמסוד
האלה: כי ויכר יהודה ויאמר
צדקה מומני כי ער לכן לא
נתתיה לשלה בני ולא יסרף עוד
לדעתה

ניכט געגעבען: ער בעריהרטע זיא הירויף

רש"י

תרגום אונקלוס

ולמר מיך אני מעוברת לא לאיש אשר לא לו
אמרה אם יודה יודה מעשנו ואם לאו ישראלני
וא אלבין פניו. מכאן אמרו טו לו לאדם
שיפיל את עשנו לכבאן האש וא ילבין פני חברו
ברבים: הכר נא. אין נא לא לאן בקשה הכר
נא בוראך וא תאכד שלב נפשות:
(כו) נדקה נדכריה: מומני היא מעוברת
ורכותיט ז"ל דרשו שינתה ב"ק ואמרה מומני
ותאתי ילאו הכרבים לפי שהיתה נטועה בבית
חמיה

טעיה אַנא טעדיא נאָטרת אַשְׁתַּמְדַּע
כְּעו דְּמִן עֻקְתָּא וְשׁוֹשִׁימָא וְהוּסְרָא
הַאֲלִין: (טו) וְאֲשַׁתְּמַדְעֵי הוּסְרָא
וְאִטְר זַקָּא טַעֲרִיטְעָרִיא אַרִיעֵלִין
לֹא יִהְיֶה לְשֵׁלָה בְּנִי וְלֹא יִסְרֹף עוֹד
לְדַעְתָּה

באור

לאיש אשר אלה לו, אמרה אם מעשנו יודה ואם לאו ישראלני
טו לו לאדם שיפיל את עשנו לכבאן האש וא ילבין פניו מכאן אמרו
(דף מ"ג ע"ב), וכתובות (דף ס"ז ע"ב), וסוטה (דף י"ע ע"ב), ובבא מציעא (דף כ"ט ע"א)
והאמר הכר נא, משפט הלשון כן הוא בכמה מקומות לכסול לשון האמירה במאמר ארץ
ובאמת הכל מאמר אחד שמה בפי השליח, אשר שלחה אליו בסתר כשוד שהוציאה להוציא
כדי שלא לבושו כשו אמרו ר"ל, והעלימה הכבדה היא את קלוטו גם מן השליח, וסתם
את דכריה, לאיש אשר אלה לו: הכר נא, אין נא לא לאן בקשה הכר נא בוראך ואל תאכד
שלב נפשות. (רש"י), ולא ירדתי לסיף דעתו כי עי הגיד לה שתאומים בבטנה, ואף שהייתה
הבקיאה ובידה זאת בעת לדתה, לא תוכל להכיר בחודש שלישי להריונה שאם הובאה נכנסה
כחמורה בכתוב, ועיין ברא"ש אישכ זה בדוחק, והנה דכריה לקוסים אגמרא דסוטה (דף
ע"ב), אבל גם הכוסת הכר נא בוראך ואל תעלים עיניך ממני: (כו) צדקה ממני
הנכון לפי הפשט הוא כפי' הרשב"ן והרשב"ם ז"ל, חיה לשון הרשב"ן והנכון שהוא כשו דכריה
וטובים ממנו (מלכים א' ב' ל"ב), ויאמר אל דוד דכיק אתה ממני כי אתה גמלתני הטובה ואת
גמלתך הרעה (שעש' א' כ"ד י"ט), נדקה במעשיה זית ממני כי היא הנדקת ואני המוסר אף
שלא נתתיה לשלה בני והטעם כי אלה הוא הינס ואם לא יספן לקחת את יבמתו אביו הוא הטעם
אשריו כאשר פירשתי למעלה דכין הינס עכ"ל, וכן מתורגם בל"א: כי על כן לא
גמלתיה לשלה בני, חסד השי"ן שנתקום אשר כשו כי על כן ראיתי פניך (לעיל ל"ג)
ופירושו כי על כן אלה נתתיה לשלה בני עשה זאת ונדכין עשה, ועל כן נדקה היא ממני
ולא יסרף עוד לדעתה, מנאטו בתרגום ב' טעמאות יש נוסחא ולא אוסיף עוד למדעה ו
כוסחא ולא ספק עוד למדעה, כ"כ הרד"ק בפירושו לס' בראשית, ונוסחא שלמיטו נת' ו
ולא אוסיף וכו', וכ"כ י"ע והמתרגם האשכנזי, כי ב"ק משמעות פשוטו של מוקד
ולשון

לדעתה: כי יהי פער לדתה
 והנה תאומים בבטנה: כח ויהי
 בלדתה ויתן יד ותקח המילדת
 ותקשר על ידו שני לאמה זה
 יצא ראשנה: פט ויהי כמו שבידו
 והנה יצא אחיו ויהאמר מזה
 פרצת

נכט מעהר: (קו) צור צייט
 איהרער גודערקונשט:
 צייגטע זיך, דאס ויז
 צויללונגע אום לייכע האט-
 טע: (כח) אינדעס ויא נודער-
 קאם, נאכ ציינען דיא האנד:
 דיא וועהימוטטער נאם ויא,
 כאנד איינען ראהטען פארען
 אן דיא האנד, אן צו ציינען,
 דווער קאם צו ערום הער-
 פאר: (כט) אר'ו עו אכער
 וינע האנד צוריק צאג, קאם ויין ברודער הערפאר, ווארום האוט דוא

תרגום אונקלוס

רשי

למידעה: (טו) והוה בעדו מילדה
 והא תיזמן כטיעהא: (כח) והוה
 במילדה ונהב ורא גיטבת חיתא
 וקשרת על ידיה והוריתא למיטר דין
 נפק קדמאה: (כט) והוה כדאתיב
 ידוה וקא נפק אחוהי ואטרת טה
 תקוה

חמיה גורתי שיאל מונה סלכיס ונשכט יאדא
 אדקול אשמוד מלכיס בשרא: כח על כן לא
 נתתיה: כי דרין עשה על אשר לא נתתיה
 לשלה בני: ולא יסף עוד יט אומרים לא
 הוסיף ויש אומרים לא פסק: (כו) בעת
 לדתה ובדקקה הוא אומר ויילאן ינוה ללדת
 ולסלן למלתי וכלן לחסדים: והנה תאומים
 ינאח ומהלן תומים חסד לשי שהאחד כשע אכל
 פלו סמנהם בדיקים: (כח) וסן ידי הוניה
 אלקס ידלמחן ולמחר שקשה על ידו השני
 הקורה

באור

באור
 וספק הרשעים ולא וספק לא הוסיף ששם אתה שפשו ולא פסק היה לו לכתוב ולא
 וספק עוד לדעתה עכ"ל, וכן בטעם ס"ג, ועל זה להגיה העלה החתונה, מלדעתה
 ולכן הרמב"ן ולא יסף עוד לדעתה, אחרי שקיים זכר לבניו לא רצה להיות עמה עוד
 לע"פ שהיה ברובו כי איננו חסרה עליו, וקושי אשתו כמשפט היבנים חה טעם האומר
 לא פסק [הוא שמואל סנה חסרה דרב אמר בר אמי חסרי דרב שמואל בר אמי
 בנפשו (דף י"ג ע"ב)], בתיב הכא ולא יסף וכמעט הפסק קונטרס ולא יסף, (דברים י"ט)
 עכ"ל: (כו) והנה האומים בבטנה, קודם לדתה הקולו זהם תאומים לפיכך קשה
 מילדת על ידו שני להביר הראשון, (כ"ט ספוטו) ובימת הטובה להכיר חזה הוא
 בנכדו, ועל דעת הרשעים לא ואשר וכנה רק בדבר שלא טודע תחלה כח"ס לעיל (כ"ט
 ב"ה) על ונהה הוה למה, וקושי (מ"א) על וקת חלוס, וכן כאלן לא טודע שתאומים
 בנפשה עד כחו לה תגל ויבה: האומים, שם ספגם לחוקים קרובים, ולא כנאח
 בנפשו מתנו, כי עיקר הכא הוה בן הוסד רק על שנים אגולדים בעת אחת, והוא כמו
 חקיים, ומספרים, תאומים, שיכלו קווד בלשון רבים, בעבור שחוקיגרום משלים,
 וכשיפדלו בטלה מלאתן שתקנו בענוסה: (כח) וחתן יד, הוניה האחד יהו לחק (ולא
 בזכר שעי"ב עוד לא קראת ב"ש) ולמחר שקשה על ודו חשן הקורה: ותקח המילדת, אח
 הדל, וכן מתרגם ב"ה, ולי כראה שמת שני חרות על ב' חפלים, ותקח ותקשר,
 אשורו, ותקח המילדת על ותקשרה על ידו: שני, חוט נטע נכמע המספר י"ד כי חסם,
 וקח חננו חקדים שקרין כחמו: (כט) ויהי כמו שבידו, כחן במשכילסערת חננו,
 כשדורבאט אה"ס ידו, וכן יהי למדת (לקמן ע"י): מה פרצת עליך פרץ, כאדם הפורץ

זא פארגערונגען? אויף ריך קאממט דיא שולד רען פאר דרינגענו: מאן נענטע איהן פריץ: (ל) הערנאך קאם זיין ברודער, וועלכער רען ראסען פארען און רער האנד האט- סע: אונד מאן נענטע איהן זרח:

לט (ז) יוסף ווארר און דעסען הינונטער גע- פיהרט נאך מצרים: אונד פוטיפר, דאס פערדיהנטער רען פירער אבערונטער רער לייכוואכע, איין געבאהרנער מצרי, קויפטע איהן פאן רען יושמעאלים, וועלכע איהן רא הינונטער

רשיי החזירה: (כט) פרצת חוקת עליך חזק: (ל) אשר על ידו השכי' ד' ידות כמות כלן כנגד ד' חמשים שומעל עכן שיבא ממש וז' כנגד ד' דברים שלקח' אדרכת שבעד זכ' חתיכות כסף של וואתים שקלים זלשן זכב כ"ר: ויקרא שמו זרח' ע"ש זריחת מלחית השני:

לט (א) יוסף הורד' חזר לענין ראשון אלף שהפסיק בו כדי לקנות ירידתו של יהודה למכירתו של יוסף טעם ששכילו

באור

גדר ואל ממו, והנה יש עליך משפט זה הסמן (אס מת אחיך בדחק עליי, מ"י). (הראש' טעם הנגינה ומסכים לפי' זה כי הוסס טפחה נמלת מה פרצת, וחזר עליך כין נשמת אתנחתא, וכ"ת יב"ע (אבל העביר הכוונה פן הפטט א הדש כדרכו לפעמי'): (ל) זרח, נשאל השני שהוא אדום, ומראה האדמימות דומה לאור הורדס: לט (א) ויוסף הורד מצרימה, כוון אחד נעשו אחד יהודה מלת אחיו וקרה לו ב"ה מה שכתוב למעלה ונאותו הזמן בעצמו יוסף הורד. (ר"ע סטרט), ויקרר יוסף, שהי' משמעו אחר הקעשה הקודם, חבל זה משולע כבר בעת ההעשה הקודם כע"ש רש"י בפסוק והאדם ידע (לעיל ד' א'), זכמסוק זה' סקד את ארה (שם כ"א): מיד הישמעאלים אשר הורדתו שמה, כבר נאמר למעלה (ל' כ"א), כי פוטיפר לא קנהו מן הישמעאלים, רק ערכים היו בעד המדנים, ועל זה חזר מיד הישמעאלים ונראה לי עוד לפרש לפי פשוטו שהי' ס' הי' מ"ס הסנה ופירושו על יד הישמעאלים, ויסוף הלשון אשר הורדתו שמה, ולא אמר אשר מכרוהו לו, כי נאמת העדנים מכרוהו לו

פרצת עליך פריץ ויקרא שמו פריץ: ואחר יצא אחיו השני על ידו השני ויקרא שמו זרח: חמישי ס לט א ויוסף הורד מצרימה ויקנהו פוטיפר סרים פרעה שר הטבחים איש מצרי מיד הישמעאלים אשר הורדתו

שמה געפיהרט

תרגום אונקלוס

תקוף סני עלך לטיתקא וקרא שמו פריץ: (ב) ובחר בו נפק אתהו מן על-ידיה והוריתא וקרא שמייה זרח: לט (א) ויוסף איתתת לטערים וזכניה פוטיפר וקא דפרעה רב קטולוא גברא טעראת מיד בערקא די אתתהו תמן

באור

גדר ואל ממו, והנה יש עליך משפט זה הסמן (אס מת אחיך בדחק עליי, מ"י). (הראש' טעם הנגינה ומסכים לפי' זה כי הוסס טפחה נמלת מה פרצת, וחזר עליך כין נשמת אתנחתא, וכ"ת יב"ע (אבל העביר הכוונה פן הפטט א הדש כדרכו לפעמי'): (ל) זרח, נשאל השני שהוא אדום, ומראה האדמימות דומה לאור הורדס: לט (א) ויוסף הורד מצרימה, כוון אחד נעשו אחד יהודה מלת אחיו וקרה לו ב"ה מה שכתוב למעלה ונאותו הזמן בעצמו יוסף הורד. (ר"ע סטרט), ויקרר יוסף, שהי' משמעו אחר הקעשה הקודם, חבל זה משולע כבר בעת ההעשה הקודם כע"ש רש"י בפסוק והאדם ידע (לעיל ד' א'), זכמסוק זה' סקד את ארה (שם כ"א): מיד הישמעאלים אשר הורדתו שמה, כבר נאמר למעלה (ל' כ"א), כי פוטיפר לא קנהו מן הישמעאלים, רק ערכים היו בעד המדנים, ועל זה חזר מיד הישמעאלים ונראה לי עוד לפרש לפי פשוטו שהי' ס' הי' מ"ס הסנה ופירושו על יד הישמעאלים, ויסוף הלשון אשר הורדתו שמה, ולא אמר אשר מכרוהו לו, כי נאמת העדנים מכרוהו לו